

УДК: 101: 004.9

*Боконтаева Ж. К., социол. илимд. канд., доцент
Сооронбаева Ч. К., ага окутуучу
К. Тыныстанов ат. ЫМУ, Кыргызстан*

САНАРИПТИК ДООР ЖАНА САНАРИПТИК ФИЛОСОФИЯНЫН КАЛЫПТАНЫШЫ

2020-жыл бүткүл дүйнөнү санариптештирүү маселесине кайрылууга мажбур кылды. Бул кызыгуу санариптик чөйрөдөгү олуттуу илимий-техникалык прогресс менен, ошондой эле интенсивдүү, мобилдүү түрдө жайылып жаткан пандемия катары тез таанылган “COVID-19” коронавирустук инфекциясынын пайда болушу менен байланыштуу. Бул окуяга байланыштуу көптөгөн өлкөлөр карантин жана толук изоляция жарыялашты. Адам жашоосунун ар кандай чөйрөлөрүн санариптештирүүнүн актуалдуулугу кескин өстү: дүйнө абдан өзгөрдү, ошондуктан жаңы чечимдер талап кылды. Санариптик маалыматтык технологиялардын өнүгүшүнө байланыштуу маалыматтын интенсивдүү өсүшү адамдын социалдык жана экзистенциалдык статусун, реалдуу жана виртуалдык коммуникация практикасы менен аныкталуучу идентификация процесстерин түп тамырынан бери өзгөрттөт. Бул макалада санариптик дүйнөнүн өзгөчөлүктөрүнө философиялык жактан калыптанышынын артыкчылыктары тууралуу баяндалат.

Өзөктүү сөздөр: санарип, технология, виртуалдык дүйнө, маалымат мейкиндиги, кибер дүйнө.

*Боконтаева Дж. К., канд. соц. наук, доцент
Сооронбаева Ч. К., ст. преподаватель,
ИГУ им. К. Тыныстанова, Кыргызстан*

ЦИФРОВОЙ ВЕК И ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОЙ ФИЛОСОФИИ

2020 год заставил весь мир обратиться к проблеме оцифровки. Этот интерес связан с значительным научно-техническим прогрессом в цифровой сфере, а также с появлением коронавирусной инфекции “COVID-19”, которая распространяется интенсивно и быстро. В связи с этим инцидентом многие страны объявили карантин и полную изоляцию. Актуальность оцифровки различных сфер жизни человека резко возросла: мир сильно изменился, поэтому требовались новые решения. Интенсивный рост информации, связанный с развитием цифровых информационных технологий, коренным образом меняет социальный и экзистенциальный статус человека, процессы идентификации, которые определяются практикой реальной и виртуальной коммуникации. В данной статье отражается преимущество философского формирования особенностей цифрового мира.

Ключевые слова: цифровизация, технологии, виртуальный мир, информационное пространство, кибер-мир.

*Bokontaeva J. K., Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
Sooronbaeva Ch. K., Senior Lecturer,
Issyk-Kul State University named after K. Tynystava, Kyrgyzstan*

THE DIGITAL AGE AND THE FORMATION OF DIGITAL PHILOSOPHY

2020 forced the whole world to turn to the problem of digitization. This interest is associated with significant scientific and technological progress in the digital sphere, as well as with the appearance of the coronavirus infection “COVID-19”, which is quickly recognized as an intense, mobile pandemic. In connection with this incident, many countries have declared quarantine and complete isolation. The relevance of digitization of various spheres of human life has increased

dramatically: the world has changed a lot, so new solutions were needed. The intensive growth of information associated with the development of digital information technologies radically changes the social and existential status of a person, the identification processes that are determined by the practice of real and virtual communication. This article reflects on the advantages of the philosophical formation of the features of the digital world.

Key words: digital, technology, virtual world, information space, cyber world.

Дүйнө төртүнчү өнөр жай революциясынын босогосун аттады. Ал мурда түзүлгөн материалдык өндүрүштүн жана санариптик технологиялардын синтезине негизделген, бул интернеттин массалык жайылышына алып келет. «Акылдуу продуктылар» интеллектуалдык компьютерлештирилген түзүлүштөр (роботтор), комплекстер жана алардан турган тармактар автоматташтырылган өндүрүш процесстерин даярдоодо жана жайылтууда өз алдынча аракеттенүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болгон дүйнөдө нормага айланып баратат.

Санариптик маалыматтык технологиялардын өнүгүшүнө байланыштуу маалыматтын интенсивдүү өсүшү адамдын социалдык жана экзистенциалдык статусун, реалдуу жана виртуалдык коммуникация практикасы менен аныкталуучу идентификация процесстерин түп тамырынан бери өзгөртөт. Чыныгы мамилелерди татаал технологиялык системалар ортомчу мамилелери алмаштырат. Байланыш өзү өзгөрөт, ал технологиялык объект менен аныкталат, ал өзгөчө мейкиндик-убакыт касиеттери бар онтологиялык объектиге айланат. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын таасири жаңы карама-каршылыктарды жана чектөөлөрдү жаратат. Биринчиден, маалыматтык адамдын өзгөчөлүгү, ал виртуалдык реалдуулуктун субъектиси гана эмес, анын санариптештирилген элементи болуп саналат. Инсан маалыматтык системага, анын өз ара аракеттенүү мейкиндигине кирет, бул анын жашоо образын да социалдык реалдуу формаларда өзгөртөт. Бир жагынан, ал өзүн көрсөтүү, өз тагдырын өзү аныктоо үчүн дээрлик чексиз мүмкүнчүлүктөргө ээ. Адам индивидуалдуулукту, чыныгы социалдык-маданий чөйрө менен байланышты жоготуу коркунучтары бар. Эркиндик элес болуп, эркиндиктин жоктугунун, көз карандылыктын, баш ийүүнүн жаңы түрлөрү жаралат.

Экинчиден, адамдын инсандыгын санариптештирилген бирдикке чейин кыскартуу реалдуу социалдык мейкиндиктин жана реалдуу социалдык практиканын артефакттарында камтылган социалдык-маданий мурастар менен чектелет.

Үчүнчүдөн, адам өзүнүн биологиялык маңызынан улам жаратылышка чөмүлгөн. Демек, санариптик өзүн-өзү көрсөтүү процессинде анын физикалык жана виртуалдык өлчөмдөрүнүн ортосунда карама-каршылык бар.

Төртүнчүдөн, инсандын бар болушунун коомдук жана жеке векторунун ортосундагы сызык бүдөмүк болуп, экзистенциалдык туруксуздукту жана белгисиздикти пайда кылат.

2020-жыл бүткүл дүйнөнү билим берүүнү санариптештирүү маселесине кайрылууга мажбур кылды. Бул кызыгуу санариптик чөйрөдөгү олуттуу илимий-техникалык прогресс менен, ошондой эле интенсивдүү, мобилдүү түрдө жайылып жаткан пандемия катары тез таанылган “COVID-19” коронавирустук инфекциясынын пайда болушу менен байланыштуу. Бул окуяга байланыштуу көптөгөн өлкөлөр карантин жана толук обочолонуу жарыялашты. Адам жашоосунун ар кандай чөйрөлөрүн санариптештирүүнүн актуалдуулугу кескин өстү: дүйнө абдан өзгөрдү, ошондуктан жаңы чечимдер талап кылынды. Санариптик чөйрөдө адамды изилдөөгө илимий коомчулук да кызыкдар. Буга мисал катары Н. А. Касавина «Адам жана технология: электроникалык маданияттын амбиваленттиги» аттуу макаласында:

“Проблематика человека в контексте электронной культуры включается в различные направления философских и научно-гуманитарных исследований, такие как анализ и поиск форм адаптации человека к цифровой реальности, гуманизация процесса цифровизации, когнитивная экология Интернет, создание искусственного интеллекта, гуманитарная экспертиза цифровых технологий”, - деп белгилеп жазган [1].

Бүгүнкү күндө «санариптештирүү» терминин тар жана кеңири мааниде кароонун мааниси бар. Тар мааниде “санариптештирүү” – маалыматты санариптик формага которууну билдирет, ал чыгымдарды кыскартууну, жаңы мүмкүнчүлүктөрдүн пайда болушун ж. б. камтыйт. Маалыматты санариптик формага өзгөртүүнүн көп сандагы спецификалык трансформациясы мындай олуттуу оң натыйжаларга алып келет, алар колдонууну аныктайт. Ал эми кеңири мааниде санариптештирүү маалыматты санариптик формага которууга негизделген экономиканын жана коомдун өнүгүүсүнүн заманбап глобалдык тенденциясы катары түшүнүлөт, ал экономиканын натыйжалуулугун жогорулатууга жана жакшыртууга алып келиши керек. Бирок кеңири мааниде санариптештирүү маалыматты санариптик трансформациялоо төмөнкү талаптарга жооп бергенде гана натыйжалуу глобалдык өнүгүү тенденциясы катары каралышы мүмкүн экенин эске алуу керек: ал өндүрүштү, бизнести, илимди, социалдык чөйрөнү жана күнүмдүк турмушту камтыйт; анын жыйынтыктарын натыйжалуу пайдалануу менен гана коштолгон; анын натыйжалары трансформацияланган маалыматты колдонуучуларга жеткиликтүү; анын натыйжаларын адистер гана эмес, жөнөкөй жарандар да пайдаланат; санариптик маалыматты колдонуучулар аны менен иштөө жөндөмүнө ээ болушат. Бул санариптештирүүнү социалдык феномен катары түшүнүү үчүн абдан маанилүү деталь, анткени учурда дүйнөнүн бир дагы өлкөсүндө санариптик трансформация мындай формага толук ээ боло элек.

Маалыматты санариптик көрсөтүүнүн чоң мүмкүнчүлүктөрү санариптештирүү “жашоо чөйрөсүнүн” (тейлөөнү, баарлашууну, билим алууну, ал тургай, жекече мамилелерди, экосистемаларды, соода-сатык, саясий, укуктук платформаларды) интегралдык технологиялык чөйрөлөрүн түзөрүнө алып келет, анын алкагында колдонуучу милдеттердин бардык класстарын чечүү үчүн өзүнө керектүү талаа чөйрөсүн түзө алды.

Кибер чөйрөнүн таасири астында адамдын жашоо образы түп-тамырынан бери өзгөрүүдө. “Коомдук адам” “маалымат адамына” айланат. Болмуштун маалыматтык режими анын реалдуу социалдык мейкиндиктеги болушун да өзгөртөт. Коомдук аракеттин жана коммуникациянын агенттеринин субъективдүүлүгүн түзүү перспективаларын түшүнүү адамдын кайра жаралуусунун багыттарын аныктоого да, коомдун өнүгүү тенденцияларын аныктоого да мүмкүндүк берет. Карап чыгуунун бул перспективасында өзгөргөн субъектинин жаңы коммуникативдик практикасынын процессинде түзүлүүчү социализмдин өнүгүүсүнүн жалпы траекториясы көрүнөт. Электрондук байланыш бүгүнкү күндө миллиарддаган адамдарды бириктирди жана буга чейин болуп көрбөгөндөй жетишкендик.

Албетте, бул биримдикти чыныгы адамдар аралык байланыш, адамдардын мамилелери жана сезимдери менен салыштырууга болбойт, бирок бул фактыны четке кагуу мүмкүн эмес, атүгүл, коркунучтуу. Виртуалдык жамааттардын ролун этибарга албоо ата-энелерди балдардан алыстатып, виртуалдык жана чыныгы байланыштар менен ажырымды күчөтүшү мүмкүн, андыктан алардын азыркы коомдогу ролун баалабай коюуга болбойт. Виртуалдык өз ара аракеттенүү, бир жагынан, адамдын жалгыздыгын чечип, аны башкалар менен жакындаштырат, байланыш тажрыйбасын

кеңейтет. Башка жагынан алганда, чыныгы чөйрөдө адам, негизинен, жалгыз бойдон калат, айрыкча, электрондук байланыш күтүлбөгөн жерден токтойт деп элестетсеңиз. Чыныгы достукка жана сүйүүгө болгон муктаждыкты жоготуп, бул сезимдерди симуляция жана элестетүү аркылуу гана сезип, адам "экзистенциалдык боштукту", "интернеттеги жалгыздыкты", Интернетке көз карандылыкты күчөтүп, эскапизмге чейин, чындык дүйнөсүнөн виртуалдык мамилелер дүйнөсүнө чейин чагылдырылган. Чыныгы адамдар аралык коммуникациядан виртуалдык байланышка өтүү маалыматтык доордо эң чоң тобокелдик зонасы болуп саналат, ал инсандын маңызынын өзгөрүшүнө, үй-бүлөнүн бузулушуна жана миндеген жылдар бою тажрыйба өткөрүп берүү формаларына өбөлгө түзөт. Маалымат доору, демек, өнүгүүнүн технологиялык жактан жаңы этабы гана эмес, ошондой эле маданияттын, байланыштын, экономиканын өзгөчө түрү, адамзаттын бирдиктүү маалымат мейкиндигине табигый дүйнөнү, коомду жана адамды бирдиктүү тутумга жаңы байланыштар менен байланыштырган өзгөчө интеграциясы бар. Бирок маалыматтык коомдун бардык мүнөздөмөлөрү универсалдуу, атрибутивдүү болуп чыккан жок жана терминдин өзү көбүнчө "идеалдуу түрдүн" көрүнүшү болуп кала берет. Коэволюция жана бардык социалдык процесстерди эл аралык жогорку технологиялык башкаруу принциптеринде "билим коомун", ноосфералык социумду куруу долбоорлору ишке ашыруудан алыс, бирок жогоруда көрсөтүлгөн көптөгөн тенденциялар белгилүү бир өнүгүүгө ээ болду.

Баарынан маанилүүсү, өнөр жай чөйрөсү өзүнүн үстөмдүк позицияларын эч качан "өткөрүп берген эмес". Чындыгында, билим берүүнүн, билимдин, илимдин баалуулуктары жогорулаганына карабастан, бул адамдын жашоосундагы материалдык байлыктардын ролун төмөндөтүүгө жардам берген жок. Тескерисинче, "интеллектуалдык-маданий" чөйрөлөрдө өзгөрүүлөр болду: искусство, илим жана билим берүү, бир жагынан, коммерциялаштырылып, "керектөө коомунун" техносферасы, экинчи жагынан, маалыматташтыруу факторунун таасири астында экспрессиянын жаңы электрондук формаларына ээ болду. "Маалыматтык" жана "электрондук" деген терминдер техникалык жана технологиялык тармактарга байланышпаган билим чөйрөлөрүнө барган сайын жайылып баратат. 2000-жылдардын башында маалыматташтыруу өзүнүн потенциалын толук ишке ашыра электигине карабастан, жаңы, маалыматтык доордун ("электрондук маданият", "виртуалдык музей", "санариптик искусство", "электрондук өкмөт" ж. б.) кубулуштарын чагылдырган түшүнүктөрдүн комплекси активдүү түзүлүүдө, бүгүнкү күндө ал жөнүндө бир катар ой-пикирлерди айтууга болот.

Заманбап маданияттын негизги трансформациялык фактору жаңы технологиялык жетишкендиктер болуп жатканы айдан ачык. Заманбап жогорку технологиялар адамга жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачты: мейкиндик жана убакыт горизонту кеңейди, тилдик тоскоолдуктардын конвенциялары бузулду, санариптик маалыматтын кең дүйнөсү ачылды, философиялык-антропологиялык талдоо позициясынан баштап, бул – адам тарабынан иштелип чыккан "интеллектуалдык" ("акылдуу") маалыматты башкаруунун айрым ыкмаларын өткөрүп берүү (өткөрүп берүү) менен маалыматты иштеп чыгуу, сактоо, берүү системасы. Эсептөө функцияларын техникага өткөрүп берүү менен, адам маалыматтарды анализдөө жана синтездөө, жаңы идеяларды түзүү, божомолдоо чыгармачылык процессинен өзүн бошотот.

Азыркы коомдо туура эмес маалымат социалдык чыр-чатактардын, карама-каршылыктардын, туруксуздуктун булагы болуп калат, ал эми адистер сунуш кылган илимий билим коомдун көңүл чордонунда калат. Маалымат таштандылары, спам

экологиялык чөйрөдөгү таштанды көйгөйү сыяктуу глобалдык көйгөйгө айланат, ошондой эле тармак адам дүйнөсүнүн аң-сезимине жана анын келечегине таасир эткендиктен, аны чечүү керек.

Адабияттар:

1. Касавина Н. А. Человек и техника: амбивалентность электронной культуры //Epistemology & Philosophy of Science. -2018. -№4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/chelovek-i-tehnika-ambivalentnost-elektronnoy-kultury>

2. Шарипова О. М. Цифровизация и цифровые компетенции: новая реальность //Вопросы инновационной экономики. - 2020. - Том 10. - № 3. -С. 1789-1802. – doi: 10.18334/vines.10.3.110525.

3. Howe N., Strauss W. Generations: The History of America's Future 1584–2069. - New York: William Morrow and Company, 1991. [Электронный ресурс] URL: <https://www.goodreads.com/book/show/183651.Generations>

4. Norton P. Computer Potential and Computer Educators: a Proactive View of Computer Education // Educational Technology. - 1983. - Vol. 23. - № 10. - P. 25-28.